

# Hoe kan verstoring van recreatie op natuur worden bepaald en verminderd?

Verslag van de online bijeenkomst voor provincies georganiseerd door het [Lerend Netwerk Vernieuwing Natuurbeleid](#) op 17 oktober 2024 van 9:30 tot 11:30 uur

## 1. Welkom en opening

Voorzitter Marcel Pleijte (WUR) heet de ca. 100 deelnemers van harte welkom en licht het doel en programma toe:

- Aanleiding bijeenkomst: Jildau Wiersma (Provincie Fryslân)
- Presentatie Hoe verstoring van recreatie op natuur bepalen en verminderen?: Karen Krijgsveld (WENR)
- Presentatie Onderzoek naar verstoring in Nationaal Park Hollandse Duinen: Tinco Lycklama (Bureau voor Ruimte en Vrije Tijd)
- Korte pauze
- Presentatie Recreatiezoningsplan voor de Veluwe: Bram Zandstra (Provincie Gelderland)
- Discussie en inventariseren mogelijk vervolg
- Einde

Voordat we beginnen geeft Vera Minten (LVVN) een korte toelichting over de CoP die in het kader van de Lerende Samenwerking van het Programma Natuur ook aan dit onderwerp werkt. Het Programma Natuur werkt met een meerdere actoren aan het herstel van de natuur en richten zich nu op systeemherstel in de zogenoemde overgangsgebieden. De vraag hier is hoe recreatiedruk zodanig kan worden georganiseerd dat de druk op Natura 2000 gebieden kan worden verminderd. Als je je wilt aanmelden voor deze CoP kun je contact opnemen met [d.k.a.m.minten1@minlnv.nl](mailto:d.k.a.m.minten1@minlnv.nl)

## 2. Aanleiding bijeenkomst: zoektocht van de provincie Fryslân. Jildau Wiersma (Provincie Fryslân)

[Zie hier voor de presentatie.](#)

Jildau is projectleider Natura 2000 uitvoering beheerplannen. Zij licht de zoektocht van de provincie Fryslân toe die de aanleiding is geweest om deze uitwisselingsbijeenkomst te organiseren. In het Friese Merengebied liggen drie Natura 2000 gebieden waarvoor 1 beheerplan is opgesteld. Bij het opstellen van het beheerplan is geconstateerd dat er kennis ontbreekt over invloed van de jacht, populatiebeheer, visserij en andere menselijke activiteiten als (water)recreatie op aangewezen vogelsoorten. Besloten is hier onderzoek naar te laten doen. Daartoe is uit een brede klankbordgroep een werkgroep geformeerd met allerlei vertegenwoordigers uit de recreatiesector, natuurbeschermingsorganisaties en terreinbeherende organisaties. Hierin wordt de aanpak en onderzoeksopzet afgestemd.

In de offerteaanvraag is geen methode of aanpak voorgeschreven. Het onderzoek moet antwoord geven op:

**Vraag 1:** Welke bronnen van verstoring (beweging en geluid) door menselijke activiteiten, nu en in de toekomst, hebben aantoonbaar invloed op het gedrag van de vogelsoorten, en daarmee (significant) negatief effecten op de soorten?

**Vraag 2:** Welke verbanden zijn aan te tonen tussen de bronnen van verstoring en de populatieaantallen van de soorten?

**Vraag 3:** Wat is de effectiviteit van de huidige vogelrustgebieden en op welke wijze kan het instrument vogelrustgebied worden geoptimaliseerd?

**Vraag 4:** Welke oplossingen/(beheer)maatregelen kunnen worden genomen ter ondersteuning van de gewenste populatieaantallen van de soorten?

Het moet antwoord geven op de vraag of de populatiedoelen niet worden gehaald door druk vanuit verstoringsbronnen. Verder moeten er aanbevelingen worden gedaan voor optimalisatie / aanpassingen van vogelrustgebieden en voor meerjarig onderzoek. Daarnaast wordt er een uitvoeringsplan gevraagd met maatregelen/oplossingen om verstoringsdruk te verminderen dan wel weg te nemen. Ze zijn nog maar net begonnen en het is nog onduidelijk of de aanbesteding succesvol zal uitpakken. Over een jaar zal er meer duidelijkheid zijn. In dit stadium hebben ze behoefte aan het delen van kennis en ervaringen om van elkaar leren.

### **Vragen en discussie**

Zie ook de vragen en antwoorden in de chat die als aparte bijlage is meegestuurd.

Wordt dit herkend door de andere provincies? Ja de provincie Zeeland herkent deze zoektocht. Ze zijn ook bezig met een onderzoek over recreatiedruk met de WUR en het Kenniscentrum Kustgebieden. Gemeenten vragen of er ook andere factoren van belang zijn. De gemeenten en de recreatiesector komen in opstand.

Vraag: Is in de offerteaanvraag gevraagd om ook naar andere factoren te kijken? Zoals predatie, ziekten en parasieten, habitatversnippering. Voedselbeschikbaarheid en ecologisch draagvlak zijn belangrijke factoren. Nu wordt ingezet op beweging en geluid maar ook licht is een belangrijke storingsfactor. Ja er wordt ook gekeken naar licht en zaken als zwerfafval.

### **3. Hoe verstoring van recreatie op natuur bepalen en verminderen? Karen Krijgsveld\_(WENR)**

[Zie hier voor de presentatie.](#)

Karen geeft aan dat het voor het draagvlak van groot belang is dat mensen de natuur kunnen ervaren en merken hoe waardevol de natuur is. Maar natuur is ook gevoelig en kwetsbaar voor verstoring. Nederland is een vol land. We zijn steeds meer aangewezen op minder buitengebied waardoor er meer recreatiedruk is. Dat heeft ook alles te maken met de (on)aantrekkelijkheid van het boerenland. Daar ligt een grote kans.

Karen heeft met haar team een review uitgevoerd van meer dan 500 studies naar verstoring van vogels door recreatie in opdracht van de Vogelbescherming. De impact en maatregelen en de effecten van recreatie zijn in kaart gebracht.

Deel 1 is het hoofdrapport en deel 2 een verdieping per biotoop. Te downloaden via:

[www.vogelbescherming.nl/actueel/bericht/verstoring-van-vogels-door-recreatie](http://www.vogelbescherming.nl/actueel/bericht/verstoring-van-vogels-door-recreatie)

Er zit een sterke bias in de onderzoeken:

- het gros is op land (80%; 75% = wandelaars)
- een klein deel is op water (15 %)
- erg weinig over lucht (3 %)

Wat betreft verstoring zijn de duur, de frequentie, het type verstoring en de voorspelbaarheid van de verstoring van belang.

Wat betreft de impact wordt er onderscheid gemaakt in directe effecten en indirecte effecten.

Bij directe effecten gaat het om fysiologische veranderingen (stress, energie-uitgave en conditie) en gedragsmatige effecten (opvliegen, onrust, voedselopname en samenstelling van groepen).

Bij indirecte effecten gaat het om a) effecten op overleving (wintersterfte, predatierisico, habitatverlies), b) effecten op reproductie (vestigingskans, legselgrootte, nestsucces, groei kuikens, verplaatsing opgroeigebied), c) effecten op populatie (verspreiding/dispersie, dichtheid) en schaal (lokaal, landelijk, hele flyway).

Het gevolg van deze effecten is dat de draagkracht van het gebied achteruitgaat. De effecten zijn veelvuldig aangetoond; met vergelijkende studies.

### Vluchtafstanden

Heel vaak gaat het om vluchtafstanden: hoe snel of dichtbij strijkt een vogel weer neer bij een verstoring. Vogels zijn ook goed zichtbaar. Dus die vluchtafstand is gemakkelijk te bepalen en die kun je in een grafiek weergeven. Er is een grote variatie in de vluchtafstanden. De kleinste is 1 meter, de grootste is 3 kilometer. Het verschil wordt veroorzaakt door verschillen in verstoringen (met al die verschillende typen recreatie), maar ook door de verschillen in biotopen. Een kitesurfer in een open gebied heeft een grotere impact dan een wandelaar in een bos. Of een vogel opvliegt zegt lang niet alles. Bij bijvoorbeeld de zwarte stern is vluchtafstand afwezig maar de impact kan heel groot zijn als de kuikens van het nest vallen. Bovendien merk je de verstoring in de zomer niet omdat het dan toch al veel drukker is. Dit maakt dat vluchtafstanden een eenzijdig beeld geven.

### Bufferzones

Bij bufferzones gaat het om minimale naderingsafstand ipv vluchtafstand. De vluchtafstanden zijn omgezet in bufferzones. Hoe meer dichtbij, hoe groter de impact. Dit is uitgezet in een grafiek waarbij bij verschillende mate van verstoring het gedrag van de vogels is beschreven.

Een vuistregel voor het bepalen van veilige zones is:

- broedend: 2x vluchtafstand
- pleisterend: vluchtafstand in dat biotoop (als voorbeeld: in bossen of op of langs rivieren en beken, zie rapportages)

Is de verstoring voorspelbaar dan bevordert dat gewenning en krijg je meer vogels. In de rapporten zijn tabellen uitgewerkt met op de y-as de vogelsoort en de x-as de beschermingsstatus, de betreffende biotoop, verstoringsgevoeligheid, de bufferzone (in meters) en vluchtafstand (in meters).

Het effect van verstoring van type x in biotoop y wordt moeilijk geaccepteerd. Heel veel plekken in Nederland zijn al verstoord. Dan is het moeilijk om aan te tonen dat recreatie tot verstoring leidt.

Om effecten te beperken is het goed om de voorspelbare veiligheid te vergroten (bufferzones!) en gebieden efficiënt inrichten zodat recreanten niet overal komen, en vogels ruimte krijgen. Je kunt bijvoorbeeld met uitkijktorens en andere faciliteiten langs de randen de recreanten uit het centrale gebied trekken.

Er zijn 3 strategieën, die het beste kunnen worden gecombineerd:

1. Zonering door afsluiting in ruimte of tijd, bijvoorbeeld minder paden in een gebied, sturen van recreatie door gebieden (on)aantrekkelijk maken of juist aantrekkelijker te maken waar het minder kwaad kan. Situeren van functies: paden, voorzieningen.
2. Communicatie (leg het uit en betrek mensen om bewustzijn te vergroten). Communicatie gaat vaak fout. Borden zijn vaak niet duidelijk. Je moet uitleggen wat – waar – waarom niet kan, maar ook: waar je dan wél heen kan. Uitleggen dat het niet voor niets is maar voor deze vogels. Mensen moeten een alternatief hebben waar ze wel mogen komen. Zonering heeft altijd uitleg nodig.
3. Handhaving. Er zijn heel veel overtredingen. Hun hondje of hun bootje zien ze niet als verstoring, maar het gebeurt de hele dag en het hele jaar door. Actieve handhaving is hard nodig: frequent en duidelijk, overal en ook in de avond, reactief en actief.

Het opstellen van een stappenplan met maatregelen. Er is een mooie aanpak beschreven door Graf *et al.* 2018 – Zie rapport § 6.4. (of zie de presentatie).

- Analyseer het gebruik van het gebied
- Door zowel recreanten als vogels
- En bepaal voor beide de gewenste doelen

## Samenvattend

De draagkracht van gebieden gaat achteruit door recreatie. Effecten op vogels zijn: vermijding, vermindering aantallen, lager broedsucces, minder foerageersucces. Ook als je vogels (dieren) niet *ziet* vluchten of als er geen vogels (*meer!*) zijn. Daarom zijn bufferzones belangrijk: helpt effecten te voorkomen.

Recreatiedruk is natuurlijk niet de enige factor in aantalsontwikkeling van vogels. Er zijn vele andere factoren. Maar het is wel een alom aanwezige factor, die relatief eenvoudig op te lossen is.

Dus: geef vogels de ruimte als recreant maar ook als beheerder, investeer in weldoordachte maatregelen en leg die maatregelen uit, en monitor en evalueer het effect ervan.

## Vragen en discussie

Zie ook de vragen en antwoorden in de chat die als aparte bijlage is meegestuurd.

Vraag Groningen: Is er ook onderzoek gedaan naar dassen en otters?

Karen: WenR gaat hier mee aan de slag samen met BIJ12.

Vraag Utrecht: we proberen op de Utrechtse Heuvelrug te zoneren, ook voor andere soorten, maar dat is nog niet gelukt.

Karen: Er kan altijd gezegd worden 'er is nog niet genoeg kennis'. Maar er is al zó veel kennis. We weten allang wat het effect van verstoring is. Daarom moet je pushen op bufferzones, dan voorkom je de verstoring in een natuurgebied.

Utrecht: Stel dat je vanuit bufferzones gaat denken, kun je dan de lijn doortrekken naar andere soorten?

Karen: Vogels zijn een indicator voor andere soorten. Bufferzones werken voor alle soorten.

Vraag Natuurmonumenten: Hebben jullie ook kortdurende evenementen bestudeerd, zoals muziekfestivals?

Karen: Daar is naar gekeken. Het is afhankelijk van hoe de bezoekersstromen lopen en afhankelijk van wat er gebeurt en hoe het gebeurt (bijvoorbeeld vuurwerk). Met een stappenplan kun je de effecten van die evenementen zo laag mogelijk houden.

## 4. Onderzoek naar verstoring in Nationaal Park Hollandse Duinen: Tinco Lycklama (Bureau voor Ruimte en Vrije Tijd)

[Zie hier voor de presentatie.](#)

Tinco vertelt over het onderzoek naar verstoring in Nationaal Park Hollandse Duinen (NPHD).

Kenmerken van het Nationaal Park zijn o.a.:

- Er is zee, strand, duinen, stedelijk gebied, landgoederenzones en agrarisch gebied (Bollenstreek en Westland)
- er liggen N2000 en NNN-gebieden in; de statusaanvraag NP=183 km<sup>2</sup>, het samenwerkingsgebied (60 partijen)=453 km<sup>2</sup>.
- Er is een grote soortdiversiteit én veel mensen (1,2 miljoen inwoners) op korte afstand van het gebied
- Natuurdoelen vragen bescherming én natuurinclusief samenleven. Daarin is een disbalans.

De aanleiding was een draagkrachtonderzoek dat wees op relatie natuur en recreatie. Veel beheerders sturen al op recreatiezoning maar als Nationaal Park was er behoefte om het op een uniforme manier te doen. Het was niet de bedoeling om gelijk een kaart te gaan maken met zoneringen maar eerst feitelijke data te inventariseren over kwetsbare natuur en recreatie(druk). Het doel was een praatplaat met een visualisatie van die data. Daarmee konden NPHD partners in

gesprek gaan over de balans tussen recreatie en natuur en afwegingen maken over lopende of nieuwe ontwikkelingen.

### Methode

Er werden natuur- en recreatieprofielen voor de huidige situatie opgesteld. Dat was nogal complex. Er is eerst begonnen met de Natura 2000-gebieden omdat daar al veel over bekend was, en primair onderzoek niet nodig was.

De natuurprofielen zijn gemaakt voor a) recreatie kwetsbare habitattypen (volgens WUR) op basis van karteringen en b) voor recreatie gevoelige broedvogels en habitatsoorten (volgens WUR en Vogelbescherming) op basis van NDFF.

Voor a) recreatie kwetsbare habitattypen zijn tabellen gemaakt met habitattypen (zoals embryonale duinen), de mogelijke effecten van recreatie (bijvoorbeeld het verdwijnen van deze habitat door beheer voor recreatief gebruik van de stranden), een indicatie van de kwetsbaarheid voor recreatie (groen, geel of rood) en de staat van instandhouding (groen, geel of rood).

Voor b) de recreatiegevoelige broedvogels en habitatsoorten is dezelfde werkwijze gehanteerd als Karen Krijgsveld in haar presentatie heeft uitgelegd: per vogelsoort, de beschermde status, biotoop, verstoringsgevoeligheid, bufferzone en vluchtafstand. Daarnaast zijn recreatiegevoelige soorten (Natura 2000) geïdentificeerd zoals Groenknolorchis, Kamsalamander, Kleine Modderkruiper, Meervleermuis en Nauwe korfslak. De natuurprofielen zijn op kaarten weergegeven.

Voor de recreatieprofielen is onderscheid gemaakt in zones: zone A = recreatiezone, zone B = recreatief medegebruik, zone C is tijdelijk recreatief medegebruik en zone D = rustgebied. Het gaat om de intensiteit van de bezoekers maar bijvoorbeeld ook de aanwezigheid van paden en dergelijke.

De partners hebben de gebieden ingetekend. Dat is met elkaar gedaan. Belangrijk was dat we het uniform wilden vormgeven. In een voorbeeld gebied is het overall beeld is dat het merendeel van de Natura 2000-gebieden (70%) functioneert momenteel als: D (natuur voorop=38%), C (extensieve recreatie=32%), B (matig intensieve recreatie=13% en A (intensieve recreatie=17%).

Hieruit konden aandachtspunten voor beheerders worden bepaald zoals een verkenning uitvoeren naar extensivering van recreatie en eventuele uitplaatsing van het hondenuitlaatgebied in een bepaald gebied om de doelen te halen. Ook kan onderzoek aantonen of er – met respect voor de huidige en gewenste natuurwaarden – meer recreatie wenselijk is in een recreatiegebied. In totaal zijn 10 gebieden geïdentificeerd waar een mismatch is. Anderzijds zijn er geen gebieden die juist meer recreatie zouden kunnen opvangen. Het niet-openstellen van natuur raakt een zenuw in de maatschappij. De conclusie is dat er meer groene gebieden moeten komen (bijvoorbeeld in de landgoederenzone en in landbouwgebieden) waar mensen kunnen recreëren, zeker gezien de toekomstige ontwikkeling dat het aantal inwoners dat in 2040 binnen 5 km van een entree woont fors zal stijgen met 200.000. Dit is gevisualiseerd op kaarten.

### Conclusies

1. Natuur is sturend voor de huidige recreatieve inrichting van Natura 2000-gebieden in NPHD. Beheerders zijn dus al bezig met de balans tussen natuur en recreatie.
2. De kaarten visualiseren aandachtspunten rondom balans tussen natuur en recreatie. De methode biedt een feitelijk fundament voor het (potentieel gevoelige) gesprek.
3. In beeld brengen van de huidige situatie is aanvullend op bestaande zonerings-systematieken.
4. Huidige en toekomstige druk op de Natura 2000-gebieden vragen om meer groene ruimte om recreatieve behoeften op te vangen. Dit vraagt om nieuwe gebieden en multifunctioneel ruimtegebruik.

### Aanbevelingen

1. Gebruik de natuur- en recreatieprofielkaart als input voor Natura 2000-beheerplannen.
2. Beheerders: onderzoek de aandachtspunten en neem (zo nodig) maatregelen.
3. Monitor de effectiviteit van maatregelen in pilots.
4. Breng voor heel NPHD de natuur en recreatieprofielen in beeld (dus ook NNN-gebieden en overige delen).
5. Volgende stap: ga ook de toekomstige ambities vormgeven in de gewenste zonering.

### **Vragen en discussie**

Zie ook de vragen en antwoorden in de chat die als aparte bijlage is meegestuurd.

Vraag Overijssel: In hoeverre is de methode van Karen gebruikt? Zijn er al buffers om soorten gelegd?

Tinco: het was een vraag aan de beheerder om met gebruik van de kennis van nu te zoneren of te spreiden. Het is dus nog niet gedaan.

Vraag Overijssel: is de tool breed beschikbaar?

Tinco: de methodiek is op veel plekken toepasbaar.

Overijssel geeft aan het interessant te vinden om de methodiek op de Wieden Weerribben toe te passen.

Vraag Fryslân: is er ook gekeken naar de recreatiedruk, cq de aantallen?

Tinco: ja daarvan zijn inschattingen gemaakt. Het blijkt ook de belangrijkste parameter te zijn.

Sommigen hadden harde data met aantallen, anderen hebben meer moeten schatten.

## **5. Recreatiezoneringplan voor de Veluwe: Bram Zandstra (Provincie Gelderland)**

[Zie hier voor de presentatie.](#)

Bram heeft geholpen bij het opstellen van het recreatiezoneringplan op de Veluwe en de uitvoering ervan. De Veluwe is sinds 2014 een N2000-gebied, vanwege de unieke natuur. Er is sinds 2018 een beheerplan dat is uitgewerkt in 5 herstelprogramma's voor bossen, heide & stuifzand, beken, venen & vennen en het recreatiezoneringplan. Het beheerplan is vrij algemeen gebleven; de uitwerking van bepaalde habitats is in de herstelprogramma's opgenomen.

Geformuleerde doelen in het beheerplan zijn beschermen, behouden en uitbreiden van:

- 17 Habitat-typen en 8 habitat-soorten (HR): *o.a. heide, stuifzanden, bossen, vennen, venen, vliegend hert*
- 7 Vogelsoorten (VR): *wespendief, zwarte specht, tapuit, draaihals, boomleeuwerik, nachtzwaluw, duinpieper.*

De recreatiezonering is voor 7 verstoring gevoelige vogelsoorten opgesteld. De doelen van het Recreatiezoneringplan zijn a) het bereiken van een duurzaam evenwicht tussen de natuurkwaliteit en de beleving van de Veluwenatuur (beleving is ook belangrijk) en b) het verminderen van verstoring van de 7 aangewezen vogelsoorten.

Het gaat om de sturing van de diverse vormen van dagrecreatie. Gaat dus niet over verblijfsrecreatie in vakantieparken, (natuur)campings, hotels etc.

Verstoring heeft meerdere oorzaken en kenmerken: a) toename van bezoekers, recreatiebedrijven, evenementen en honden, b) nieuwe recreatieve middelen en c) veranderend gedrag o.a. door online routezoekers (apps).

Voor verstoringsgevoeligheid kan onderscheid worden gemaakt van laag naar hoog:

- Laag is het bos met Wespandief en Zwarte Specht
- Hoger zijn de bosranden, heide en stuifzand met bomen met Boomleeuwerik, Draaihals, Nachtzwaluw
- Hoogst is het Open stuifzand met Duinpieper en Tapuit

Er is al heel veel kennis maar om exact te weten wat een bepaalde verstoring in een bepaald gebied doet is wel heel erg lastig.

Het planproces heeft 3 jaar geduurd en kende een initiatiefase (met o.a. het Sovon onderzoek en pilot Noordwest Veluwe), een definitiefase met een zoneringskaart en zoneringsmaatregelen als resultaat en een besluitvormingsfase waarin het plan wordt vastgesteld:

- een concept zoneringskaart is gemaakt op basis van de evaluatie van de pilot en het aanduiden van recreatiezones (A, B,C,D).
- de zoneringsmaatregelen zijn met 20 terreineigenaren en de provincie bepaald obv de conceptkaart, een tussenfase met bewoners, een communicatie- en participatieplan en gebiedsprocessen.
- na het conceptplan zijn reacties van gemeenten verwerkt, is een ontwerp plan gemaakt waarop zienswijzen zijn ingediend, wat uiteindelijk heeft geleid tot een vastgesteld Zoneringsplan (mei 2022 vastgesteld)
- in oktober 2022 is een evaluatierapport opgesteld van het planproces

#### Communicatie en participatie

Het is een groot gebied met een groot aantal partijen. Die hebben samen gewerkt aan de plannen. Zonering is ook een politiek-maatschappelijk onderwerp. Er is met veel betrokkenen gecommuniceerd. Om met o.a. de bewoners te praten is een tussenfase ingelast. Er is heel veel gecommuniceerd met lezingen en online webinars en nieuwsbrieven. Veel gebeurde online vanwege Corona. Dat maakte het proces wel effectiever omdat het minder tijd kost dan naar bijvoorbeeld communicatiebijeenkomsten te gaan.

Er waren ca. 15 gebiedsprocessen met deelname van bewoners/dorpsraad e.a. belangen. Vooral op de plekken waar veel belangen samenkomen. De processen waren soms weerbarstig. Er werden bordjes vernield, etc. In de loop der tijd ging het wel beter. De doelgroepen voor communicatie/participatie waren de Recreatiekoepels (voor fietsers, wandelaars, ruiters e.a.) en ondernemers.

Er was ruime roep om handhaving. Als voorbeeld wordt de verstoring door overvliegende helikopters genoemd. De verstoring blijkt mee te vallen maar aan bewoners die zelf het terrein niet in mogen is het wel lastig uit te leggen. Een ander voorbeeld zijn de 100 hondenlosloopgebieden. Als je dat wil verminderen staat het daarna direct in de krant. Een klein steentje geeft meteen rimpels.

#### Uitwerking zonering

Er is een zoneringskaart gemaakt voor 7 vogelsoorten (zie hiervoor) dat getoetst is aan bestaand en gewenst gebruik. Dit is een ideaal plaatje; een gewenste zonering die soms niet haalbaar is. Je kunt sommige gebieden bijvoorbeeld niet 4 maanden per jaar afsluiten.

De definitieve zoneringskaart van de Veluwe heeft 4 onderscheiden zones:

**Zone A:** Poorten van de Veluwe

**Zone B:** Visitekaartje van de Veluwe

**Zone C:** De stille, eindeloze Veluwe

**Zone D:** De ongerepte en kwetsbare Veluwe

De uitvoering ligt bij de terreineigenaren:

- aanpassen paden (maaswijdte), wandel/fiets etc. routes, openstellingsregels, P-plaatsen

- nieuwe, kleine recreatieve voorzieningen
- aanpassing in (toestaan) evenementen
- gebiedsprocessen o.a. Ermelose heiden, De Haere
- gebiedsonderzoeken o.a. zandwegen Putten

De provincie ondersteunt met subsidie vanuit programma Natuur (SPUK budget), draagt bij aan lokale gebiedsprocessen en aan lokale / regionale communicatie. De vraag is hoe aanpassingsbereid de provincie is. De provincie vraagt nu bijvoorbeeld om een tussenevaluatie. Van sommigen mag het wel wat minder. Het blijft een weerbarstig onderwerp.

Onder regie van de provincie, zo nodig met een werkgroep per project worden ook Veluwebrede projecten uitgevoerd:

1. Monitoring van broedvogels op 6 locaties (jaarlijks)
2. Monitoren van bezoekersaantallen op 6 locaties (continue)
3. Gelijke toetsingscriteria voor evenementen in natuurterreinen
4. Organiseren extra toezicht en handhaving (2 fte)
5. Overleg & analyse Defensie-oefeningen laagvliegende helikopters
6. Analyse hondenloop op de Veluwe
7. Informatie & participatie met recreatieondernemers /vakantieparken

Er is een aantal kwesties die aan de orde komen bij de uitvoering:

1. Nut & noodzaak: Hoe toon je aan dat de maatregelen nuttig en nodig zijn? Als terreinbeheerder en als provincie.
2. Weerstand: Hoe ga je om met weerstand? Bij bezoekers, wandelaars, bij MTB-clubs in de dorpen, bij hondenbezitters, bij organisatoren van een evenement (sport, cultuur ..), bij recreatieondernemers.
3. Aanpassingsbereidheid: Hoe flexibel ben je bij uitwerken van concrete maatregelen, bij aanpassen zoneringskaart?

### **Vragen en discussie**

Zie ook de vragen en antwoorden in de chat die als aparte bijlage is meegestuurd.

Vraag Bureau Nationale Parken: Gaan TBO's dit verwerken in de zoneringskaart?

Bram: Ja.

Vraag Flevoland: hoe meet je hoeveel bezoekers zich door het terrein bewegen?

Bram: Dit is gedaan door een bureau. Met een omrekenfactor wordt dit op kaart weergegeven in de vorm van de dikte van een lijn.

Vraag Bureau Buiten: het punt met honden en communicatie kom ik overal tegen. Het is onduidelijk wat je als hondenbezitter wel of niet mag zijn. Dat vereist kennisdeling en communicatiecampagne provincie-breed of zelfs landelijk. Hoe gedraagt een hond zich.

Bram: we zijn nu met de analyse bezig maar dit kan een van de aanbevelingen zijn.

Vraag Drenthe: hoe hebben jullie het intern aangepakt? Hoe neem je recreatie medewerkers mee en zorg je dat het breed gedragen wordt?

Bram: we hebben veel mensen meegenomen in het proces. Dat heeft wel geholpen. Het is wel een groen verhaal voor een N2000 gebied maar we hebben ook veel gewerkt met de Veluwe Alliantie en daar ook draagvlak gezocht.

Opmerking domeintrekker Recreatie Collectief Natuurinclusief: oproep naar aanleiding van de vraag over honden aan de lijn of geen honden. Hoe kun je sturen op het gedrag? Welke vormen van



communicatie werken wel? Om het breder te ontsluiten voor TBO's, Provincies en recreatieondernemers. Als domeintrekker NatuurInclusief Recreatie houdt ze zich aanbevolen voor de onderzoeksrapporten. Bij elkaar brengen wat er al is.

Vraag: je zou ook het rentmeesterschap van de bezoekers moeten aanspreken. Het bewustzijn van de bezoekers. Zijn daar programma's voor?

Bram: dit is niet actief op deze manier door de provincie zo opgepakt.

## 6. Vragen over meten en maatregelen via Mentimeter

- Welke kennis, inzichten, aanpakken, methoden, modellen en tools gebruiken jullie voor het meten en monitoren van verstoring (welke ervaring daarmee)?

Velen antwoordden 'geen'. Andere antwoorden zijn Bezoekersonderzoek, Resono of Strava.

Toelichting Bureau Buiten: bezoekers enquête combineren met Resono data-analyse: hoeveel bezoekers per hectare per jaar. Strava is voor sportieve gebruikers en welke routes zij kiezen.

Bram: vanuit de methode van Sovon krijg je een ideaalbeeld. Ervan uitgaande dat die vogel dan ook toe gaat nemen. Dat kun je niet met exacte getallen aangeven. Er is vooral veel kennis bij de terreinbeheerders.

Bureau Buiten: mensen vinden bijvoorbeeld 1 miljoen bezoekers veel. Je kunt het gewoon uitrekenen. Resono data-analyse is wel een toegevoegde waarde. Maar het is moeilijk om het gesprek aan te gaan. Mensen zien de impact op de natuur niet.

- Welke maatregelen hebben jullie voorkeur (bijv. zonerings, meer toegankelijk recreatiegroen in 'stedelijke' gebieden, functiescheiding of -combinaties, beleefroutes ontwikkelen, communicatie, handhaving, etc...)?

De meeste antwoorden in de Mentimeter wolk zijn: 1. Zonerings, 2. Meer recreatief / toegankelijk groen, 3. Communicatie en 4. Handhaving



